

ЕКОНОМІКА ПРАЦІ ТА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ, РОЗВИТОК ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ

УДК 331.5.024.5

І.О. ДАВИДОВА

Харківський державний університет харчування та торгівлі

**ПРОЯВ МОДАЛЬНОСТЕЙ У СФЕРІ ЗАЙНЯТОСТІ
ТА СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН**

Завдання наукового дослідження полягають в обґрунтуванні теоретичних підходів до визначення природи зайнятості в системі соціально-економічних відносин та її взаємозв'язків з процесами, що формують постіндустріальну економіку. Визначено особливості зайнятості як модальної категорії з врахуванням особливостей її здійснення в соціально-трудої сфері. Висновки дослідження полягають у розробці науково-теоретичного забезпечення аналізу розвитку системи соціально-трудої відносин як поєднання економічних досліджень зайнятості з використанням загальної методології аналізу постіндустріального суспільства. У статті визначені ключові закономірності інформаційної та постіндустріальної економіки, які впливають на розвиток соціально-трудої сфери.

Ключові слова: зайнятість, соціально-трудої відносини, модальний підхід, постіндустріальна економіка.

I.O.DAVYDOVA

Kharkov State University of Food Technology and Trade

DISPLAY OF MODALITY IN EMPLOYMENT AND SOCIAL AND LABOUR RELATIONS

Abstract - The task of scientific research is to substantiate theoretical approaches to determine the nature of employment in the social and economic relations and its relationships with the processes that shape the post-industrial economy. Employment as defined feature modal category, taking into account the peculiarities of its implementation in the social and labour field, investigation of mechanisms and methods of influence on the processes of employment, taking into account trends in post industrial economy is given. Conclusions of the research lies in the development of scientific and theoretical analysis of informational system of industrial relations as a combination of economic research employment using the general methodology for the analysis of post-industrial society. The paper identified key patterns of information and post-industrial economy that influence the development of social and labour sphere.

Keywords: employment, Labour Relations, modal approach, post-industrial economy.

Постановка задачі. В останні десятиріччя в світі відбулися істотні зміни в системі зайнятості, які виявились у трансформації функціонуючих робочих місць, переході до гнучких форм, появи ринку інтелектуальних професій. Розвиток зайнятості як сфери докладання людських здібностей набуває особливої актуальності при визначенні людського та економічного розвитку. Зазначені обставини потребують теоретичного дослідження розвитку самої системи зайнятості в зв'язку з її трансформаціями, саме тому тема дослідження є актуальною.

Аналіз досліджень і публікацій. Окремі аспекти проблем зайнятості аналізуються з позицій постіндустріалізму, формування інноваційної економіки (Т. Веблен, Дж. Гелбрейт, Дж. Мартін, І. Масуда, Ф. Полак, Л. Ульман, Д. Белл [1], Е. Тоффлер, М. Крозье, Ж. Фурастье, П. Дракер, М. Кастельс), у зв'язку з глобальними та господарськими трансформаціями суспільства (Л. Болтанські, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Гриценко, Р. Капелюшников, К. Полянї, А. Сен). Сутність та види сучасної зайнятості досліджують Дж. Браччі [2], І. Гришин [3], О. Грішнова [4], Г. Еспін-Андерсен, А. Колот, Е. Лібанова, В. Микитенко, Д. Ньюмарк, Л. Санкова, М. Семікіна, С. Тютюнникова, Л. Шевченко, О. Шкаратан, Т. Дж. Холмс. Проблематика зайнятості у зв'язку з інтелектуальною сферою розкривається у роботах Н. Бонтіса, Т. Бауліної, А. Козирева, О. Кендюхова, Ю. Корчагіна, А. Криклія, В. Тюхматьєва та ін.

Проводячи теоретичні дослідження щодо виявлення залежності між тенденціями розвитку постіндустріального суспільства та змінами у природі та якісних характеристиках зайнятості, автори дійшли висновку, що стимулювання економічно-активного населення є однією з основних частин ринку праці та складовим елементом механізму розміщення трудових ресурсів.

У дослідженні варто більше уваги приділити перспективам підвищення економічної активності населення України в сучасних умовах.

Формулювання цілей статті: дослідження механізмів та способів впливу на процеси зайнятості, з врахуванням тенденцій постіндустріальної економіки, використання їх для підвищення ефективного функціонування економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Дохід носія інтелектуального капіталу має відбивати вартість висококваліфікованої робочої сили та винагородження на вкладений інтелектуальний капітал, порівняний з середнім рівнем доходності від інвестицій, включаючи авторське винагородження та доходи від відтворення (копіювання) інтелектуальних продуктів. Економічні вигоди, набуті внаслідок конкурентних переваг володіння інтелектуальними цінностями, складають зміст економічних інтересів суб'єктів інтелектуального капіталу, які реалізуються в

сфері зайнятості.

Зайнятість з точки зору реалізації інтелектуального капіталу, на нашу думку, відображає такі модальні категорії, як здібності (модальність дійсного) та потреби (модальність необхідного). Властивість зайнятості виступати характеристикою економічних відносин та діяльності можуть у зазначеному контексті розглядатися як модальності зайнятості, що не суперечать одна одній, але залежно від обставин, мети аналізу можуть почергово виходити на перший план.

Від того, яку модальну характеристику ми обираємо, залежить входження в той чи інший з множинності «можливих світів», перехід від модальності «можливого» до модальності «дійсного». Особливість зайнятості як модальної категорії полягає в характеристиці потенції суб'єкта по відношенню до об'єкта. Окреслюючи тип діючого суб'єкта, ми тим самим визначаємо, які риси людської дії будуть об'єктом дослідження. Будь-яка концепція дії також апелює до простору можливих альтернатив, а також має справу з факторами конструювання суб'єктом власних можливостей – цілями, нормами, інтенціями, мотивами та ін. Зміна модальностей сполучена з кількісним переходом: одна можливість (універсалія) реалізується багатоманітно, а з множини можливостей (альтернатив) реалізується одна [5, с.56]. Априорні схеми сприйняття, які властиві мисленню та науці, можуть складати перепону пізнання об'єктивної реальності, але при цьому проявляючи власну активність, завдаючи зміст та цілі буття.

Так, реалізація здібностей означає перехід із модальності можливого до модальності дійсного. При наявному рівні здібностей ми маємо систему так званих «можливих всесвітів». Прийняття базових модальностей всесвіту – дійсне, можливе, необхідне – як незалежних величин дозволяє – розглянути категорії інтелектуально-трудова сфера (знання, зайнятість, здібності) в різних аспектах, які почергово виходять на перший план, виступаючи в різноманітних змістах (табл. 1).

Таблиця 1

Прояв модальностей у сфері реалізації інтелектуального капіталу

Сфери життєдіяльності	Можливе	Необхідне	Дійсне
Знання	Знання спрямовують до постанови нових питань та їх активної переробки	Знання спрямовані на досягнення прагматичних цілей	Знання виступають основою кваліфікаційного статусу
Інтелектуальний капітал	Персоніфіковане визначення	Інвестиційне визначення	Продуктивне визначення
Здібності	Потенціал	Задатки	Навички
Зайнятість	Підготовча стадія	Ринкова стадія	Продуктивна стадія

Дослідження глибинних засад соціально-трудова відносин, в основі яких ми покладаємо відносини вартості, ускладнюється практикою впливу на них багатоманітних різнорівневих супутніх факторів поліаспектної природи, в результаті дії яких сутність відносин виступає прихованою за багатозаровними явищами сфер «дійсності», «можливості», «необхідності», які відображають різноспрямовані тенденції та закономірності.

Створення узагальненої теорії соціально-трудова та вартісних відносин періоду переходу до постіндустріального суспільства виявляється в багатозначності, суперечності виявлення сутності тенденцій та закономірностей, серед яких сучасні підходи можуть бути представлені в розрізі наступних ключових проблем:

1. Інформатизація економічних та, насамперед, трудових процесів, що здійснює суперечливий вплив на трудову основу вартості. З одного боку, наявність мінімальної граничної міри інформації дозволяє здійснити обмінну редукацію праці та тим самим створює об'єктивні можливості для підвищення ступеня еквівалентності при обміні результатами праці, тобто при признанні праці суспільно необхідною. Перехід до інформаційної економіки може розглядатися як формування нових історичних рівнів еволюції економічних відносин, пов'язаної із зростанням точності квантифікації працевитрат ринкового сектору. Прибічники цього підходу акцентують увагу на тому факті, що інформаційні форми багатства не можуть виникнути самі по собі, без зв'язку із працею, вони виступають як результат праці, і в цьому їх економічна природа єдина з іншими благами.

2. У зв'язку з якісною зміною ролі сфери послуг при переході до постіндустріального суспільства, суттєво модифікуються функції переважних різновидів праці. Сам хід еволюції економічної цивілізації змінює соціально-економічний характер праці та її вартісних форм; відбувається об'єктивне розширення сфери продуктивної праці. Послуги у сфері обміну та трудові затрати, які відносяться до трансакційних витрат, пов'язані не тільки із зміною форм вартості, раніше створеної у сфері безпосереднього виробництва, але й зі створенням нової вартості та нового багатства. Посилюється сутнісна інтеграція виробничих та обмінних процесів, виробництво все більше виступає як обмін діяльністю.

3. Найбільш глибинні, кардинальні сторони модифікації економічних та соціально-трудова відносин зумовлені тенденціями постеконімічної трансформації соціуму. Розвиток цих тенденцій буде пов'язаний із досягненням історичної граничності, самозаперечення вартісної форми суспільних взаємодій. Подолання принципу обмеженості ресурсів за рахунок їх інформаційної складової буде означати одночасно

подолання необхідності оптимізації їх привласнення та галузевого структурування посередництвом закону вартості та ринкових важелів. З іншого боку, подолання матеріальної мотивації праці змінює співвідношення соціальних функцій конкретної та абстрактної праці, а в більш широкому плані – робочого та вільного часу.

Висновки. Сучасні умови господарювання висувають і нові вимоги до формування узагальненої теорії соціально-трудоових відносин та вартості. В умовах, коли найбільший приріст та удосконалення форм суспільного багатства забезпечуються творчою, переважно інтелектуальною працею, здійснення якої пов'язано із подоланням розбіжностей між робочим та вільним часом та сприймається особистістю як реалізації її сутності, як вільна життєдіяльність, напрямки подальших пошуків в сфері дослідження зайнятості окреслюються шляхами переведення можливостей працівника в сферу практичної дійсності.

Література

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл ; пер. с англ. – М. : Academia, 1999. – 956 с.
2. Браччи Дж. Новые формы занятости и информационные технологии / Дж. Браччи // Вопросы экономики. – 1998. – № 2. – С. 153–158.
3. Гришин И. В. Стимулирование и динамизация занятости: рецепт flexicurity / И. В. Гришин // Мировая экономика и международные отношения. – 2012. – № 4. – С. 40–50.
4. Грішнова О. А. Людський розвиток : навч. посібник / О. А. Грішнова – К. : КНЕУ, 2006. – 308 с.
5. Гречіна І. В. Сутність категорії «модальність» при дослідженні потенціалу економічних систем / І. В. Гречіна // Економічний аналіз. – 2011. – Випуск 8. Ч. 1. – С. 55–57.

References

1. Bell D. Hryadushee postindustrialnoe obschestvo. Opyt socialnogo predvideniya. Moscow: Academia, 1999. 956 p.
2. Bracchi J. New forms of employment and Information Technology. Voprosy ekonomiki. 1998. № 2. pp. 153–158.
3. Grishin I.V. Stymulyrovanye dynamyzatsyya and employment: recipe flexicurity. Mirovaya ecoomika i Mezhdunarodny'e otnosheniya. 2012. № 4. P. 40-50.
4. Grishnova O.A. Lyudsky rozvitok. K.: KNEU, 2006. 308 p.
5. Grechina I.B. Sutnist kategori "modalnist u doslidzhenni potentsialu ekonomichnih systems // Ekonomichny analiz. 2011. Vipusk 8. Part 1. pp. 55-57.

Рецензія/Peer review : 23.3.2015 р.

Надрукована/Printed : 10.5.2015 р.

Стаття рецензована редакційною колегією